

Tohtori Olavi Koivukangas:

Juhlapuhe Naantalın kaupungin itsenäisyyspäiväjuhlassa 6.12.1975

PULAKAUSI 1930-ja 1970-LUVUILLA

Kuluva vuosi 1975 on eräs historiamme merkittävistä vuosista. Toimimalla Ety-kokouksen isäntänä olemme saaneet olla mukana työssä, joka pyrkii nykyistä syvällisempään ja todellisempaan rauhaan ja yhteisymmärrykseen maailmassa. Finlandia-talon kokous oli kansainvälinen tunnustus J.K. Paasikiven ja hänen seuraajansa Urho Kekkosen johdolla harjoitetulle rauhantahtoiselle ja aktiiviselle puolueettomuuspolitiikalle. Suomen onnistunut ulkopoliittikka puolestaan on luonut edellytykset viime vuosikymmenien perustavaa laatua olevalle taloudelliselle ja yhteiskunnalliselle kehitykselle.

Maamme ulkopoliittinen asema on luja, mutta taloudellinen tilanne on erittäin huono. Suomalainen yhteiskunta viettää 58. itsenäisyyspäiväänsä taloudellisen laman kourissa, laman, jonka juuret ovat kansainvälisessä kentässä, mutta jonka syyt ovat myös kotitekoisia. Olemme laulaneet itsemme suohon, eikä pälkähästä päästäjää ole näkyvissä. Kansakunnan katseet tosin kohdistuvat Martti Miettuseen ja hänen johtamaansa hallitukseen. Mikäli Suomen Pankin pääjohtajaan on uskomista, niin "niin kauas kuin silmä kantaa; ei uutta noususuhdannetta ole näkyvissä".

Maamme harjoittamassa talouspolitiikassa on tullut totuuden hetki, ja itsenäisyys on jälleen kerran lunastettava uhrauksin.

Puheessaan, joka käynnisti enemmistöhallituksen muodostamiseen johtaneen kehityksen, presidentti Kekkonen korosti maamme taloudellisen tilanteen olevan vaikeamman kuin näytetään tajuttavan. Ulkomaankaupan vajoaminen on suuri ja inflaatio nopeaa. Suurin ongelma on kuitenkin lisääntyvä työttömyys; marraskuun 1975 puolivälissä oli 63 200 työtöntä ja ensi talven ennuste on 80 000 työtöntä eli 3,5 % työvoimasta. Todettakoon kuitenkin, että läntisissä teollisuusmaissa työtä vailla on 5.2 % koko työvoimasta ja työttömyys on suurempaa kuin koskaan vuosien 1932–34 lamakauden jälkeen. Tänä talvena maamme työllisyystilanne on niin huono, että saamme historiassa mennä vuosiin 1959 ja 1932, jolloin oli lähes 100.000 työtöntä, ennen kuin löydämme vastaavan rauhan ajan suurimman kansallisen onnettomuuden - työttömyyden.

1930-luvun pulakausi

Vertailu 1930-luvun pulakauden ja tämän hetken taloudellisen laman välillä näyttää tarjoavan eräitä yhdensuuntaisia lainalaisuuksia niin ilmiön syiden, seurausten kuin hoitokeinojenkin osalta. Seuraavassa tarkastelen pääpiirteissään ns. pulakautta, jonka vanhemmat ihmiset muistavat omakohtaisesti.

Kirjassaan "Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon" Jouko Siipi kuvaa talouspulan syntyä v. 1929 seuraavasti:

"Suuri pulakausi ei tullut maahan äkillisesti vaan hiljaa hiipien. Nousukauden lopun pitkäaikainen alijäämäinen kauppatase johti vähitellen rahamarkkinoiden kiristymiseen ja siitä taas joutui ensinnä kärsimään rakennusteollisuus. Rakennusteollisuudessa olisi kyllä muutenkin ollut odotettavissa hiljaisempi kausi, sillä ylikuumentunut keinottelunluonteinen rakentaminen oli päättymässä asuntopulan poistuttua."

Nuori itsenäinen Suomi ei ollut varautunut työttömyyteen. Vuosisadan alusta lähtien köyhäinhoitolautakunnat olivat tosin järjestäneet talvisin hätäaputoita. Valtiovalta ei tähän puuttunut, mutta se oli vuodesta 1925 lähtien varannut pienen määrärahan kunnille työttömyystöitä varten. Kun v. 1929 lopulla voitiin puhua jo joukkotyöttömyydestä, jokainen kunta menetteli omalla tavallaan - monet eivät tehneet mitään. Kunnat huomasivat pian varojensa riittämättömyyden ja kääntyivät valtiovallan puoleen. Työttömiä ryhdyttiin rekisteröimään perusteena se, että henkilö oli työn puutteen vuoksi joutunut hädänalaiseen asemaan. Tammikuussa 1930 tällaisia tapauksia oli rekisteröity 43.000; yli 70 % näistä oli maalaiskunnissa ja kauppaloissa. Vuoden 1930 kuluessa pula syveni. Työttömyystöitä järjestettiin ja paikoin otettiin käyttöön vuorotyöjärjestelmä. Kerrotaan, että yhtä lapiota kohti saattoi olla kaksi miestä. Perheellisillä oli etuoikeus työhön - poikamiehille alettiin jakaa ilmaista ruokaa. Monet työttömät joutuivat lähtemään maantielle. Järjestelmällistä toimintaa työttömyyden lieventämiseksi ei ollut. Paitsi julkisen vallan valmistautumattomuudesta, tämä johtui myös ay-liikkeen heikkoudesta.

Taloudellinen lama koetteli ankarimmin maaseutua. Pula-ajan yleinen hintojen romahdus kohdistui raskaimpana maatalouteen. Maatilat velkaantuivat ja huutokauppavasara alkoi paukkua. Monet entiset isäntämiehet astelivat maantietä jätkien seurassa. Teollisuudessa pula koetteli pahiten sahalaitoksia - vähemmän paperi- ja selluloosateollisuutta. Konepajateollisuus selvisi melko helpolla. Sen sijaan monet pienyritykset joutuivat lopettamaan toimintansa. Myös henkisten ammattien harjoittajat kokivat työttömyyttä. Pula-ajalta onkin peräisin ns. virastovaratyöjärjestelmä. Työttömyys saavutti huippunsa maaliskuussa 1932, jolloin kortistossa oli yli 90.000 kokonaan ilman työtä olevaa (sekä lisäksi osatyöttömät). Työttömistä lähes puolet oli teollisuustyöntekijöitä, loput maa- ja metsätyöntekijöitä ja pienviljelijöitä. Nyt työttömät eivät olleet enää maantiellä ja ruokajonotkin olivat loppuneet. Valtiovalta oli ottanut vastuun kansalaisten työllisyydestä ja kolmen vuoden hapuilun jälkeen se alkoi löytää keinoja työttömyyttä vastaan. Kun aikaisemmin oli puhuttu hätäaputoista, nyt voitiin puhua jo uudenaikaisesta työllisyyspolitiikasta, jota johdettiin kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriöstä. Tämän suuntauksen isäksi mainitaan tunnettu maalaisliittolainen poliitikko ministeri Juho Niukkanen.

Valtiovallan toimenpiteisiin liittyen Suomen Pankki noudatti johdonmukaista kireän rahan politiikkaa pyrkien erityisesti vientiteollisuuden tukemiseen. Toiminta aiheutti kulutuskysynnän heikkenemistä, mutta se oli kaukonäköistä ja tähtäsi pulan takaiseen aikaan. Selluloosan vienti saatiin nousuun v. 1931 lopulla ja vuotta myöhemmin sahatteollisuustuotteiden. Viennin lisääminen oli mahdollista siksi, että työpalkat pysyivät hyvin alhaisina, joten työkustannukset tulivat pieniksi ja Suomen kannatti myydä tavaroita halvalla ulkomaille. Tällainen työpalkkapolitiikka oli mahdollista vallitsevan työttömyyden nojalla. Tätä työpalkkapolitiikkaa on paljon arvosteltu sosiaaliselta kannalta - työssä käyvän perheenpään kun oli saatava kunnalta köyhäinapua elättääkseen perheensä - ja se kieltämättä synnytti katkeruutta työväestössä. Koko yhteiskunnan kannalta arvostellen ei ole unohdettava sen myönteisiä puolia. Se oli kenties liian kovakourainen parannuskeino, mutta se auttoi. Talous- ja pankkimiehet lietsoivat optimismia ja tukivat vientihakuisia ennakkoluulottomia yrityksiä. Keskeinen ongelma oli myös maatalouden kannattavuuden parantaminen ja velkaantuneiden maanviljelijöiden tukeminen. Suomen Pankin

diskonttokorkoa alennettiin useaan otteeseen. Talouspoliittiset toimenpiteet olivat johdonmukaisia, kuten Jouko Siipi toteaa:

"Moniin muihin maihin verraten meillä talouselämän johtomiesten hermot kestivät suurenmoisesti eri tahoilta tulevan painostuksen."

Lisäksi maan johtoon tuli 15.12.1932 laajapohjainen ja pitkäikäiseksi osoittautuva T.M. Kivimäen hallitus, jonka keskeisenä tehtävänä oli taistelu työttömyyttä ja maatalouden pulaa vastaan sekä elinkeinoelämän kaikinpuolinen vilkastuttaminen. Talvella 1933 työttömien lukumäärä oli parikymmentätuhatta pienempi kuin edellistalvena. Ulkomaankaupan päästyä vauhtiin elinkeinoelämä alkoi elpyä, ja v. 1934 työttömyys oli vajaa puolet v. 1932 huippuluvusta. Eräillä aloilla alkoi olla jopa pulaa ammattimiehistä. Yksi pulakauden positiivisista vaikutuksista olikin se, että ammattikoulutukseen alettiin kiinnittää huomiota. Selvin merkki pulan loppumisesta oli muuttoliikkeen vilkastuminen; väestö alkoi taas siirtyä pois maaseudulta.

Kestettyään viisi vuotta pulakauden voidaan katsoa päättyneen v. 1934 syksyyn tullessa eli vuotta tai kahta aikaisemmin kuin monissa muissa maissa. Lujaoitteista talouspolitiikkaa voidaan pitää siis onnistuneena. Nopea elpyminen perustui lähinnä viennin jatkuvaan kasvuun - kiitos vientiteollisuuden tukemiseen suoritettujen investointien.

Mitkä olivat sitten 1930-luvun pulakauden seuraukset ja opetukset?

Tärkein seuraus oli se, että koko suomalaisen yhteiskunnan - samoin kuin yksilönkin maailmankuva muuttui. Tajuttiin kuinka kansainvälinen kauppa ja erityisesti puun hinta vaikutti ratkaisevasti syrjäisimmänkin pienviljelijän ja teollisuustyöläisen toimeentuloon. Myös suhtautuminen työttömyyteen muuttui. Työttömyys ei ollut enää luonnonilmiö, vaan yhteiskunnan hallittavissa oleva asia. Nyt kansalaisella oli oikeus vaatia ympärivuotista työtä ja työttömyysasiain hoito menetti köyhäinhuoltoarvoaan. Pulakausi vaikutti myös taloustieteelliseen ajatteluun siten, että lamakauden syvyyden katsottiin olevan suorassa yhteydessä sitä edeltäneen nousukauden jyrkkyyteen; mitä jyrkempi nousu, sitä pahempi lama. Tämän opin mukaan yritettiin 1930-luvun lopun talouspolitiikassa estää hillitöntä kasvua sekä ohjata pääomavirtoja vientiteollisuuden vahvistamiseen, sekä erityisesti metallialan perusteollisuuden kehittämiseen.

Tärkein pulakauden opetus oli kuitenkin se, että suomalainen yhteiskunta oli omin voimin selviytynyt siitä, ja tämä antoi luottamusta tulevaisuuteen.

1970-luvun pulakausi

Edellä esitettyä 1930-luvun pulakauden taustaa vasten tarkastelen seuraavassa, perustuen lähinnä pääjohtaja Veikko Makkosen esittämiin lukuihin, tämän hetken lamakautta.

Mainitsin alussa, että taloudellisten vaikeuksiemme juuret ovat kansainvälisiä, mutta vaikeudet ovat myös kotikutoisia. Tähän kehitykseen olemme kaikki enemmän tai vähemmän syyllisiä. Emmekö ole ostaneet ulkomaista tavaraa, vaikka kotimainen tuote olisi ollut aivan yhtä hyvä. Mutta kun on seurannut julkisen vallan taloudenhoitoa, ei voi olla tulematta johtopäätöksiin, että viiden pennin suutarit ovat tehneet kymmenen pennin vahingon. Tämä vahinko, josta lasku nyt lankeaa meidän

kaikkien maksettavaksi, on tapahtunut viimeisen kymmenen vuoden kuluessa - v. 1966 eduskuntavaaleista lähtien. Olemme joutuneet vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen siksi, että tänä aikana taloudellisen kasvun ja elintason nostamispyrkimykset ovat olleet ylikorostettuja, erityisesti julkisen talouden menot ovat kasvaneet kohtuuttomasti. Vaikka säästämisasteemme on maailman korkeimpia, ovat investointimme ylittäneet säästämisen ja maan ulkomainen velka on kasvanut kohtuuttomiin mittasuhteisiin. Euroopan pienistä maista Suomi on aivan kärkipäässä ulkomaisessa velkaantumisessa. Ulkomainen nettovelkamme oli v. 1960 vain noin 2 % bruttokansantuotteesta, 1960-luvun lopulla yli 8 % ja tällä hetkellä vaihtotaseen vaje on 8.5 miljardia markkaa, mikä nostaa ulkomaisen nettovelkamme lähes 20 miljardiin markkaan. Pitkäaikainen nettovelkamme on kuluvana vuotena kasvanut puolella ja lyhytaikainen peräti kolminkertaistunut. Ja mikä pahinta Suomen perinteellinen maine hyvänä velanmaksajana on kärsinyt pahan kolauksen. Ulkomaalaisten liikemiesten arvion mukaan Suomi oli pudonnut luotettavuusluettelossa 32. sijalle 51;stä maasta.

Kansantaloutemme tasapainottaminen on yhteinen kansallinen tehtävämme. Mitä kauemmin inflaatio ja ulkomainen velkaantuminen jatkuvat, sitä kalliimpi hinta siitä on maksettava jopa elintason suoranaisena laskuna ja työttömyytenä. Ulkomaisen velkaantumisen kurissa pitämiseksi on säästäväisyyttä nostettava ja varauduttava nykyistä paljon hitaampaan taloudelliseen kasvuun. Siitä, ohjautuvatko kansantaloutemme vankkurit määrätietoisen ja tasapainoisen kehityksen raiteille kantavat suuren vastuun ne, jotka parhaillaan tai lähiaikoina kaavailevat ensi vuoden tulopoliittista ratkaisua.

Lamakausi 1930-luvulla kesti 5 vuotta, ja sen nujertaminen vaati julkiselta vallalta kovakätisiä toimenpiteitä. Emme tiedä, kuinka kauan nykyinen talouspula kestää - mahdollisesti lyhyemmän ajan, sillä nykyään elämänmeno on kiireisempää kuin 1930-luvulla. Jos verrataan 1930-luvun kehitykseen, näyttäisi siltä, että aallonpohjaa ei olisi vielä saavutettu, vaan eläisimme suurin piirtein samaa vaihetta kuin syksyllä 1931, jolloin seuraavan vuoden maaliskuussa saavutettiin työttömyyden huippu. (yli 90.000 työttömää). Tasavallan presidentti ja pääministeri eivät ole maallanneet tilannetta liian synkiksi. Presidentin arvion 80.000 työttömästä ylittää Teollisuusliiton ennustama 100 000 työttömän talvi. Samoin kuin 1930-luvulla nyt tarvitaan kovia toimenpiteitä työttömyyden, inflaation ja kauppataaseen vajauksen kurissa pitämiseksi.

Tärkeintä on työllisyyden hoitaminen, jotta väestö saataisiin pysymään maassa. Samaan aikaan on kuitenkin - samoin kuin 1930-luvulla - kiinnitettävä huomiota laman jälkeiseen aikaan. Tällä tarkoitan erityisesti vientihakuisen teollisuuden tukemista. Pulakauden päättymisen merkkejä 1930-luvulla oli se, että työvoima lähti liikkeelle. Myös tähän odotettavissa olevaan ilmiöön olisi Suomessa kiinnitettävä huomiota. Viestit Amerikasta kertovat eräistä noususuhdanteen merkeistä. Yhtenä merkinä voitaneen pitää myös sitä, että Ruotsin sahateollisuus on nyt hiljalleen elpymässä lamasta. Sahateollisuuden Ruotsissa arvellaan pyörivän täydellä kapasiteetilla kuitenkin vasta v. 1977. Kun Ruotsin talouselämä pyörähtää käyntiin täydellä teholla, tämä tulee aiheuttamaan työvoiman imua myös Suomesta. 1970-luvun alkupuoliskon noususuhdanteen aikana Etelä-Suomi ja erityisesti Helsingin seutu pystyi sijoittamaan kehitysalueiden työvoimareservin. Äskettäin Turussa pidetyssä Muuttoliikesymposiumissa korostettiin, että Uusimaa ei enää pysty vastaanottamaan muuttajia entisessä laajuudessa. Valtiovallan olisikin pyrittävä ennaltaehkäisemään alueellista eriarvoisuutta entisestään lisäävä muuttoliike aktiivisen aluepolitiikan keinoin. Ellei kehitysalueiden väestölle pystytä takaamaan riittävää toimeentuloa kotiseudullaan, parempi vaihtoehto kuin Ruotsi ja Helsingin seutu olisi muuttovirtojen ohjaaminen ns. Väli-Suomeen.

On myös varauduttava työvoiman niukkuuteen. Tällöin - samoin kuin 1930-luvun laman jälkihoidossa - keskeisessä asemassa on ammattikoulutus. Työvoiman niukkuuden odotetaan kohdistuvan myös maatalouteen, joka tähän asti on ollut työvoimaa luovuttavana puolena. Kun v.

1960 maatalousammattissa toimivan väestön määrä oli vielä 720 000 henkeä, v. 1970 luku oli 430 000 ja tällä hetkellä maataloudessa työskentelee noin 300 000 henkilöä. Yhteiskunnan rakennemuutos on kohdistunut erityisesti maatalousväestöön; mm. yli 20 % siirtolaisistamme on maataloudesta lähteneitä. Nyt olisikin varauduttava siihen, että tulevaisuudessa maatalous kilpailee työvoimasta siinä kuin teollisuuskin. Maatalouden työvoimantarve olisikin erityisesti otettava huomioon ryhdyttäessä käsittelemään maatilalakia eduskunnassa lähiaikoina.

Suomalainen yhteiskunta selvisi omin voimin 1930-luvun pulakaudesta ja sen on selvittävä myös 1970-luvun lamasta. Samoin kuin 1930-luvun lama omana aikanaan aiheutti maailmankuvan muutoksen, meidän on nyt omaksuttava uusi, terve ja ennen kaikkea realistinen elämänsenne. Tarvitaan työteliäisyyttä, säästäväisyyttä ja kansallista yhtenäisyyttä vaikeuksien voittamiseksi. Näiden arvojen kunnioittaminen on tämän päivän isänmaallisuutta. Tärkeintä on, että meitä vaikeuksien keskellä elähdyttää usko ja luottamus tulevaisuuteen.